

Засновницький договір командитного товариства

Відповідно до ст. 4 Закону України “Про господарські товариства” діяльність командитного товариства побудована на засновницькому договорі, що використовується учасниками комерційної діяльності та майнового обігу як правова форма для об’єднання їх зусиль і майна, для досягнення своєї мети й врегулювання майнових та організаційних правовідносин. Він є єдиним документом, на основі якого таке товариство створюється та діє, який визначає правове становище учасників та вкладників товариства. З огляду на це, такий договір є універсальним й дозволяє вирішити як довготермінові, так і разові завдання. Він як різновид договору про сумісну діяльність може використовуватися і для підприємництва, і для вирішення інших завдань, що не пов’язані з такою діяльністю. Засновницький чи ще як йменують установчий договір регулює декілька видів правовідносин:

– як підстава для виникнення, зміни та припинення правовідносин, тобто як юридичний факт, за концепцією нового ЦК України, – правочин;

– як само зобов’язання, що виникає на підставі зазначеного вище юридичного факту;

– інвестиційні з приводу формування необхідних хоча б для оплати процедури легалізації коштів;

– засновницький для визначення правового становища засновників в процесі діяльності товариства.

Засновницький договір відкриває широкі можливості для кооперації зусиль двох та більше учасників, взаємне волевиявлення та інтереси яких співпадають. Тому договори, де знаходять відображення взаємні інтереси двох та більше осіб, ще з часів римського права отримали назву синалагматичних (взаємних). Але співпадає не мета, а спрямованість інтересів. З цієї позиції можна виділити ті договори, де інтереси сторін протипоставлені, і де вони повністю співпадають. Так при купівлі-продажу інтереси сторін протилежні: в одного – передати право власності на річ, у другого – таке право набути. Наслідки також протилежні. Інша справа в засновницькому договорі, де учасники мають одну й ту ж мету, для кожної сторони наступають однакові наслідки, в принципі різна лише міра таких наслідків. Це було відмічено ще І.С. Перетерським, який вказував, що між учасниками багатосторонньої угоди “нет такого антагонизма интересов, как при обычных двухсторонних договорах” [1, с. 8], а Г.Ф. Шершеневич підкреслював тотожність інтересів у таких до-

говорах [2, с. 278]. З того часу ці визначальні теоретичні й практичні положення майже не змінилися.

Наявність у товаришів спільної мети на заняття підприємництвом та отримання прибутку досягається у командитному товаристві тільки належним виконанням кожним учасником своїх обов'язків. Відповідно до характеру обов'язків та долі й виду участі і досягається така мета. Якщо учасники з повною відповідальністю зобов'язані брати участь у діяльності командитного товариства, то вкладники (командитисти) обмежуються лише виконанням своїх інвестиційних зобов'язань. Отже, в такому випадку для командитистів засновницький договір може розглядатися як різновид інвестиційного договору й має всі притаманні таким договорам ознаки. В засновницькому договорі про створення командитного товариства й відображається той момент, що різний характер спільних дій всіх його сторін у кінцевому результаті спрямований на досягнення однієї і тієї ж мети. Засновники мають право на отримання прибутку від вкладених інвестицій, а також на здійснення корпоративного управління (Corporate Governance) утвореною структурою, за рахунок чого досягають балансу інтересів власників у межах чинного законодавства.

Особливістю договорів про сумісну діяльність та їх різновидів, у тому числі й засновницького договору, є те, що в такому багатосторонньому зобов'язанні кожен з його учасників знаходиться у правовідносинах одночасно і в рівній мірі із всіма іншими учасниками. При цьому варто одразу ж відмітити майновий характер таких правовідносин. Однак в засновницькому договорі про створення командитного товариства є особливості, що обумовлені наявністю в ньому двох груп учасників договору. Тому можна говорити про те, що рівність настає лише між учасниками. Але правове становище двох груп учасників засновницького договору не рівне. Кожен учасник відмічених груп по відношенню до іншої має право та зобов'язання, а кожна група персоніфіковано має такі права та обов'язки по відношенню до всіх учасників командити. Звідси випливає висновок, що перша група учасників установчого договору про створення командитного товариства є самостійною корпоративною стороною в правовідносинах, а вкладники, навпроти, кожен є самостійною стороною договору й виражає лише свою волю. Отже, учасники з повною відповідальністю командитного товариства повинні об'єднуватися при здійсненні діяльності товариства, в той час як вкладники не зобов'язані.

Засновницький договір регулюється лише в рамках договору про спільну діяльність. У ЦК України виділяється власне договір про спільну діяльність та його субінститут – договір простого товариства. Відповідно до ст. 1194 ЦК України (проект) [3] за договором простого товариства його учасники приймають зобов'язання поєднати свої вклади та спільно діяти для отримання прибутку або досягнення іншої мети. Як і в ЦК 1963 р., так і в новому ЦК України спеціально не виділяється суб-

інститут засновницького договору, хоча в ньому є певні властиві риси, що дозволяють виділити, на наш погляд, його в окремих субінститутів договору про спільну діяльність.

В юридичній літературі щодо правової природи засновницького договору й необхідності його виділення в самостійний субінститут чи інститут договірних прав висловлені різні, інколи полярні погляди. Одні вважають його різновидом договору про спільну діяльність [4, с. 32], інші відмежовують його від цього договору. Так, Н.О. Санахметова відмінність засновницького договору та договору про сумісну діяльність вбачає в тому, що в першому випадку спільні дії засновників спрямовані на створення юридичної особи й визначають статус створеної комерційної структури із належним тільки їй майном, в той час як при договорі про сумісну діяльність виникають відносини спільної часткової власності на створене чи придбане майно. Власником майна створеної на основі засновницького договору юридичної особи є саме така юридична особа [5, с. 135]. Треті взагалі виходять з того, що засновницький договір є самостійним договірним навіть не видом, а типом.

Юридичну природу та договірну типологію визначають суттєві ознаки, до яких належать мета та спосіб її досягнення. Наскільки б не було спокусливо визначити своєрідність засновницького договору, проте ми виходимо з того, що вироблені протягом тривалого часу класифікаційні критерії та теоретичні конструкції договірних прав в основному себе виправдали й потреби щось видумувати та «підлатувати» без достатніх теоретичних аргументів та потреб практики нема. До того ж навряд чи можна конструювати самостійний тип договірних зобов'язань, виходячи лише з одного інституту, а то і навіть субінституту договірних прав. Для цього потрібні комплексні дослідження всього договірних прав і виявлення в ньому місця згаданого субінституту. Відстоюючи точку зору про те, що засновницький договір є субінститутом саме договорів про спільну діяльність як способу кооперації, ми виходимо з наступного:

- наявності спільної для всіх учасників аналізованого договору мети. Незалежно від того, чи це комерційна мета чи благодійна, вона є спільною для всіх учасників. У противному разі, виходячи із принципу свободи договору, вони вправі відмовитися від отримання дивідендів та відсотків;

- форми та спрямованості волевиявлення. Форма та спрямованість волевиявлення зазначених договорів є однотипними, тобто тільки письмова й така, що співпадає з інтересами інших учасників;

- особливостей конструювання прав та обов'язків учасників. У загальному плані вони залежать від рівності становища всіх засновників. Якщо в договорі про сумісну діяльність кожен з його учасників має права та обов'язки по відношенню до інших учасників, то і в засновницькому договорі такий підхід також витримується. У всіх учасників такого до-

говору практично одні і ті ж права та обов'язки. Єдина різниця полягає в тому, що в останньому випадку реалізація прав та виконання юридичних обов'язків здійснюються за допомогою спеціальної юридичної конструкції юридичної особи;

– способу створення майнової бази (спільного майна). Спільне майно розглядається як форма інвестування, що впливає із змісту ст. 1 Закону України “Про інвестиційну діяльність” [6]. Внески учасників загальною базуються на договорі. Інша справа, яким чином вони відокремлюються: чи у конструкції майна юридичної особи, чи у дольовій власності;

– порядку та засад розподілу майна. Як у першому, так і в другому випадку головним принципом розподілу майна в разі припинення договорів типу про сумісну діяльність є розмір частки.

Розбіжності у вказаних ознаках є несуттєвими й, навпаки, дозволяють моделювати окремі субінститути договору про сумісну діяльність, в тому числі й засновницького чи, як його ще іменують в юридичній літературі через недосконале знання термінології, установчого договору. «Особливість та специфіка засновницького договору, – відзначає В.В. Луць, – полягають у тому, що він не лише регулює взаємовідносини за спільною діяльністю щодо створення юридичної особи та наділення її майном, а й визначає правовий статус юридичної особи і є складовою частиною засновницьких документів» [7, с. 272]. Для командитного та повного товариств засновницький договір є єдиним установчим документом, що впливає з п. 3 “Положення про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності” [8, с. 128], затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 740 від 25 травня 1998 р., та із ст. 4 Закону України “Про господарські товариства” [8, с. 65]. Будучи віднесеними до договірних господарських товариств, повне та командитне товариства в основному регламентують свою діяльність виключно засновницьким договором.

Така специфіка засновницького договору наводить на думку про необхідність термінологічної єдності, що відображала б не мовну, а сутнісну сторону вказаної угоди. Тому ми й наполягаємо, що він повинен йменуватися саме засновницьким і розглядатися як різновид договору про сумісну діяльність.

Список літератури:

1. Перетерский И.С. Сделки, договоры. – М., 1929. 2. Шершеневич Г.Ф. Курс торгового права. – Т.1. –СПб., 1908. 3. Українське право. – 1996. – № 1. – Спецви-пуск. 4. Козлова Н.В. Учредительный договор о создании коммерческих обществ и товариществ: Дис... кан. юрид. наук. – М.: БЕК., 1994. 5. Саниахметова Н.А. Учре-

дительний договір // Бізнес – № 195. 6. Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646. 7. Луць В.В. Контракти у підприємницькій діяльності: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер. 1999. – 560 с. 8. Законодавство України о підприємстві. – Х.: Одиссей, 2000.

Надійшла до редколегії 10.11.2000

*А.О. Пащенко,
ад'юкт Ун-ту внутр. справ*

Конституційний делікт як підстава конституційної відповідальності*

Загальна теорія права називає підставою юридичної відповідальності правопорушення (імовірне або дійсне). Юридична відповідальність є "...відповідальністю певної особи за доказове порушення точно позначеної норми права при обставинах, заздалегідь передбачених законом або іншими нормативними актами" [1, с. 592].

Відповідно, підставою конституційної відповідальності слід визнати конституційний делікт, тобто «...діяння (дію або бездіяльність) суб'єкта конституційних правовідносин, що не відповідає належній поведінці й тягне за собою застосування мір конституційної відповідальності» [2, с. 12]. "Невідповідність належному" полягає у відхиленні від конституційної моделі, порушенні конституційних заборон. Неналежними, деліктними є такі діяння, що виходять за межі дозволеного або суперечать загальним принципам і змісту конституції.

У переважній більшості склад конституційних деліктів прямо залежить від правового статусу того або іншого учасника конституційних відносин, тому вони, так би мовити, мають спеціального суб'єкта. Наприклад, громадянин може бути суб'єктом певної групи конституційних деліктів, яка властива лише громадянам. Так, він може вчинити дії, за які буде позбавлений громадянства, але його неможливо притягти до відповідальності, скажемо, за неефективне керування, котре є конституційним деліктом для окремого міністра або уряду в цілому.

З урахуванням цієї обставини, буде доцільним класифікувати кон-

* У цій статті мова йтиме про підстави конституційної відповідальності в її ретроспективному аспекті. Конституційна відповідальність має не лише ретроспективний (відповідальність за скоєне протиправне діяння), але й позитивний прояв (відповідальність "за що-небудь" перед "ким-небудь"), причому позитивною може бути, як на наш погляд, лише конституційна відповідальність носіїв державно-владних повноважень (публічних органів, вищих посадових осіб). Підставою такої відповідальності є факт набуття владним суб'єктом спеціального державно-правового статусу (заснування або формування органу, вступ на посаду і таке інше).